

Nr 22.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen.

Genom en den 9 februari 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 67, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen¹ skola erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

5 KAP.

10 §.

Nu har någon i annat fall än i 7 eller 8 § sägs brukat våld till avvärjande av ett påbörjat eller omedelbart förestående orättmätigt angrepp å person eller egendom, eller övat våld emot den som medelst inbrott eller eljest olovligen inträngt i annans rum, hus, gård eller fartyg, eller emot den som vägrat att från annans hemvist efter tillsägelse sig begiva: var det våld ej större än nöden krävde, och stod det ej heller i uppenbart missförhållande till den skada som av angreppet var att befara; då skall han från straff frias. *Finnes han hava*

8 §.

Har någon i annat fall än i 7 § sägs brukat våld till avvärjande av ett påbörjat eller omedelbart förestående orättmätigt angrepp å person eller egendom, eller övat våld emot den som medelst inbrott eller eljest olovligen inträngt i annans rum, hus, gård eller fartyg, eller emot den som vägrat att från annans hemvist efter tillsägelse sig begiva: var det våld ej större än nöden krävde, och stod det ej heller i uppenbart missförhållande till den skada som av angreppet var att befara; då skall han från straff frias.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 8 § SFS 1933: 185, 9 § SFS 1890 nr 33 s. 5 samt 10 § SFS 1937: 242.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

gjort svårare våld än nu är sagt, vare lag som i 9 § stadgas.

9 §.

Finnes någon i fall, som i 7 eller 8 § sagt är, hava gjort större våld, än nöden krävde; prøve domstolen, efter omständigheterna, om och i vad mån straffet må nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort. Voro omständigheterna sådana, att han svårligen kunnat sig besinna; då må han ej till straff dömas.

Finnes någon i fall, som i 7 eller 8 § sagt är, hava gjort större våld än nöden krävde *eller stod i fall, som i 8 § avses, våldet i uppenbart missförhållande till den skada som av angreppet var att befara*; prøve domstolen, efter omständigheterna, om och i vad mån straffet må nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort. Voro omständigheterna sådana, att han svårligen kunnat sig besinna; då må han ej till straff dömas.

8 §.

Rymmer fånge eller häktad eller den, som är *kvarhållen* såsom misstänkt för brott, eller sätter han sig till motvärn emot *fångvaktare* eller annan, som honom från rymning hindra vill, eller *sätter sig någon, som skall häktas, till motvärn emot den, som äger verkställa häktningen eller därvid biträder*; då må det våld brukas, som till rymningens förekommande eller häktningens verkställande nödigt är. Sätter sig fånge eller häktad person till motvärn emot *föreståndare eller uppsyningsman vid straffinrättning eller häkte, då denne honom till ordning inom inrättningen eller häktet hålla skall*; då må ock det våld brukas, som till ordningens bibehållande är nödigt.

Lag samma vare, där annan än fånge, häktad eller *kvarhållen* eller den, som skall häktas, sätter sig med våld eller hot emot den, som vill hindra rymningen, verkställa *häktningen* eller bibehålla ordningen.

10 §.

Rymmer fånge eller häktad eller den som är *anhållen* såsom misstänkt för brott, eller sätter han sig till motvärn emot *bevakningsman* eller annan, som vill hindra honom från rymning, *eller emot anstaltsföreståndare eller annan, under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, eller söker någon, som skall häktas, anhållas eller eljest gripas, att undkomma den som äger verkställa åtgärden, eller sätter sig någon med våld eller hot emot polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd*; då må det våld brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.

Samma lag vare, där annan än fånge, häktad eller *anhållen* eller den som skall häktas, *anhållas eller eljest gripas* sätter sig med våld eller hot emot den som vill hindra rymningen, bibehålla ordningen eller verkställa *åtgärden*.

Har någon brukat större våld än medgivet är; vare lag som i 9 § sägs.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

Intill dess rättegångsbalken den 18 juli 1942 trätt i kraft skall vad i denna lag stadgas om den som är anhållen i stället gälla den som jämlikt nu gällande bestämmelser är kvarhållen såsom misstänkt för brott.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall denna i stället tillämpas.

Gällande bestämmelser.

Generella regler om polisman s rätt att bruka våld saknas i svensk rätt. Stadganden i ämnet finnas emellertid beträffande vissa särskilda fall, då behov av våldsanvändning föreligger.

Jämlikt 5 kap. 8 § första stycket strafflagen gäller sålunda, att där någon som skall häktas sätter sig till motvärn emot den som äger verkställa häktingen eller därvid biträder, det våld må brukas som är nödigt till häktingens verkställande. I samma lagrum stadgas vidare, att då fånge eller häktad eller kvarhållen rymmer eller sätter sig till motvärn emot fångvaktare eller annan som vill hindra honom från rymning samt då fånge eller häktad person sätter sig till motvärn emot föreståndare eller uppsyningsman vid straffinrättning eller häkte, när denne skall hålla honom till ordning inom inrättningen eller häktet, det våld må brukas som är nödigt till rymningens förekommande eller ordningens bibehållande. Enligt andra stycket av lagrummet gäller samma rätt till nödvärn, där annan än fånge, häktad eller kvarhållen eller den som skall häktas sätter sig med våld eller hot emot den som vill hindra rymningen, verkställa häktingen eller bibehålla ordningen.

Har vederbörande i något av de i 8 § avsedda fallen gjort större våld än nöden krävde, äger domstolen enligt 5 kap. 9 § strafflagen efter omständigheterna pröva, om och i vad mån straffet må nedsättas under vad i allmänhet bort följa. Voro omständigheterna sådana att han svårligen kunnat besinna sig, må han ej dömas till straff.

Utomstående, vilken i här avsedda fall kommer polis- eller fångvårdspersonal till hjälp, anses med stöd av stadgande i 5 kap. 11 § strafflagen berättigad till samma våldsanvändning som vederbörande polis- eller fångvårdsman.

De allmänna nödvärnsreglerna i 5 kap. 7 och 10 §§ strafflagen äga i så måtto betydelse för polisman s rätt att bruka våld som polisman givetvis vid angrepp eller hot mot sin person äger samma nödvärnsrätt som enskilda

medborgare. I 7 § stadgas, att den som överfallas med våld eller hot som innebär trängande fara äger rätt till nödvärn och är saklös för den skada, som han till farans avvärjande gör (det s. k. större nödvärnet). Samma rätt till nödvärn föreligger, då någon begår inbrott eller eljest olovligen tränger sig in i annans rum, hus, gård eller fartyg nattetid eller sätter sig till motvärn, vare sig det sker på dagen eller under natten, mot den som vill värja eller å bar gärning återtaga sin egendom. Har den enligt 7 § nödvärnsberättigade gjort större våld än nöden krävde (nödvärnsexcess), erhålla de nyss återgivna reglerna i 9 § tillämpning. Enligt 10 § medgives straffrihet då någon i annat fall än i 7 (eller 8) § sägs brukat våld till avvärjande av ett påbörjat eller omedelbart förestående orättmätigt angrepp å person eller egendom eller övat våld emot den, som medelst inbrott eller eljest olovligen inträngt i annans rum, hus, gård eller fartyg eller vägrat att efter tillsägelse begiva sig från annans hemvist, under förutsättning dock att våldet ej var större än nöden krävde och ej heller stod i uppenbart missförhållande till den skada som var att befara av angreppet (det s. k. mindre nödvärnet). Befinnes någon hava gjort svårare våld än som sålunda är medgivet, gälla bestämmelserna i 9 §. — Nödvärnsrätten kommer enligt 11 § jämväl den till godo som bispringer den i första hand nödvärnsberättigade.

I detta sammanhang må erinras, att i 10 § av den av chefen för socialdepartementet den 12 december 1925 fastställda *normalinstruktionen för polispersonal* stadgas att polisman för verkställande av tjänsteåtgärd ej må använda strängare medel än som de föreliggande förhållandena kräva. Ingripande mot någon för att i visst avseende åstadkomma rättelse hör såvitt möjligt ske genom anmaningar och upplysningar. Våld må tillgripas allenast, därest det är av ett oundgängligt behov påkallat.

Bestämmelser om rätt till våldsanvändning i vissa särskilda fall ha meddelats i den av bevakningsinspektören utfärdade *normalinstruktionen för hamnbevakningspersonal* (§ 22) samt i de *allmänna anvisningar för den inre bevakningstjänsten vid vissa kraft- och kommunikationsanläggningar*, som likaledes fastställts av bevakningsinspektören (s. 26).

För fångvårdspersonal innehåller § 13 av *instruktionen för fånggevaldiger* den 21 december 1865 stadganden rörande gränserna för våldsanvändning mot fångar.

Rörande det våld som för ordningens upprätthållande må övas av militärpersonal finnas åtskilliga bestämmelser.

I 10 kap. 12 § *strafflagen* stadgas sålunda, att krigsmanskap må användas till upprors stillande. Det äger dock ej bruka vapen mot upprorsmän förrän civilmyndigheten på platsen tre gånger ljudligen i Konungens namn befallt upprorsmännen att genast åtskiljas vid äventyr att vapenmakt eljest användes. Övergå upprorsmän så hastigt till våld att civilmyndigheten ej kan förfara på angivna sätt, äger myndigheten förordna, att upproret genast skall stillas med vapenmakt. Vapen må dock ej i något fall brukas längre än civilmyndigheten finner sådant vara nödigt för upprorets stillande. Är ej civil-

myndighet tillstådes och kan ej dess ankomst avbidas, äger på stället varande högste militärbefälhavare att förfara enligt det för civilmyndighet stadgade tillvägagångssättet.

De nu återgivna stadgandena erhålla enligt 10 kap. 13 § strafflagen motsvarande tillämpning vid sådant upplopp, där deltagarna övergå till våld å person eller egendom.

I 45 § strafflagen för krigsmakten stadgas rätt till nödvärn, om skiltvakt eller annan vakt eller patrull eller för bevakning eller ordningens upprätthållande särskilt utställd eller utsänd truppavdelning överfallas med våld eller hot, som innebär trängande fara för den överfallne eller för person eller egendom, som är under hans beskydd eller bevakning, eller eljest för allmän eller enskild säkerhet. Söker den som står under sådan bevakning att rymma, eller brukar annan för att befria honom våld eller hot, må det våld användas som är nödigt för rymningens hindrande. Vad som sålunda stadgats skall äga tillämpning jämväl i fråga om till krigsmaktens polisväsende hörande person som är stadd i tjänsteutövning.

Bestämmelser om militärpersonals våldsanvändning ha även meddelats i § 5 av kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. ävensom i de föreskrifter angående användning av vapen vid upprätthållande av allmän ordning m. m., som med stöd av sagda kungörelse fastställts av överbefälhavaren den 28 maj 1942.

Vidare må erinras om de föreskrifter rörande rätt för poster m. fl. att göra bruk av vapen som meddelats i olika militära instruktioner (t. ex. den år 1944 fastställda soldatinstruktionen för infanteriet, mom. 1079 och 1085).

I allmän instruktion för landstormspolisen den 13 mars 1942 (26 §) och instruktion för fältpolistjänsten (punkt 18) ha för dessa kategorier av militära polismän givits regler om rätten att bruka våld, vilka i huvudsak överensstämmer med föreskrifterna i normalinstruktionen för hamnbevakningspersonal. Instruktionen för gränsövervakningspersonal, fastställd av Kungl. Maj:t den 1 december 1944, vilken instruktion avser såväl militära som civila befattningshavare, överensstämmer i sin tur, såvitt avser rätten att bruka våld och därvid använda vapen, väsentligen med landsstormspolisinstruktionen.

Utredning och förslag om polismans rätt att bruka våld m. m.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 10 april 1942 tillkallades den 13 i samma månad häradshövdingen Ernst Leche och polismästaren Erik Ros att inom justitiedepartementet verkställa utredning av frågan om polismans rätt att bruka våld och vissa i samband därmed stående frågor. I anledning av uppdraget avgavs sedermera ett den 18 december 1942 dagtecknat betänkande, innefattande utredning angående polismans rätt att bruka våld och därmed närmare sammanhängande spörsmål samt angående polisens förhållande till fientligt krigsmanskap under krig (SOU 1942:54).

Utredningsmännen hava i betänkandet lämnat uppgifter rörande den om-

fattning vari våld av vissa slag för närvarande kommer till användning i polistjänsten. Med våld ha utredningsmännen förstått icke blott en kroppslig kraftyttring för att förekomma eller övervinna ett fysiskt motstånd utan även det längre gående våld som enligt vedertagna straffrättsliga begrepp går under beteckningen misshandel. I samband med en redogörelse för gällande författningsbestämmelser på området framhålles, att ehuru 5 kap. 8 § strafflagen enligt ordalydelsen giver polisman rätt att bruka våld i betydelse av misshandel blott vid häktning, man för att trygga ordning och säkerhet inom polisväsendet funnit sig nödsakad att tillgripa våld även i situationer, som icke täckas av det nämnda lagrummet. Utredningsmännen ha ansett sig kunna spåra en gradvis skeende utvidgning av bruket av skjutvapen, framför allt under förföljande av personer som misstänkas för brott.

Genom en rundskrivelse till samtliga högre polismyndigheter i riket ha utredningsmännen införskaffat upplysningar, avseende tiden från och med den 1 januari 1930 till och med den 30 juni 1942, rörande de fall, i vilka polispersonal begagnat eldvapen, brandsprutor eller tårgas för att återställa allmän ordning, fasttaga förbrytare och omhändertaga sinnessjuka, samt rörande vissa andra förhållanden av intresse för utredningens syfte.

Av de inkomna svaren har framgått, att lokal polispersonal under den angivna perioden av tolv och ett halvt år begagnat eldvapen eller tårgas, för att återställa allmän ordning i 8 resp. 1 fall, för att fasttaga förbrytare i 54 resp. 2 fall och för att omhändertaga sinnessjuka i 3 resp. 22 fall. Personal tillhörande statspolisen har under tiden från dennas inrättande den 1 januari 1933 till den 1 juli 1942 begagnat eldvapen, för att återställa allmän ordning i 3 fall, för att fasttaga förbrytare i 17 fall och för att omhändertaga sinnessjuka i 3 fall. För sistnämnda ändamål har dessutom i 5 fall tårgas begagnats.

Enligt de återgivna uppgifterna skulle sålunda eldvapen ha kommit till användning, för återställande av allmän ordning i 11 fall, för fasttagande av förbrytare i 71 fall och för omhändertagande av sinnessjuka i 6 fall, tillhoppa alltså 88 fall eller ungefär 7 fall om året.

Av de inkomna yttrandena har vidare framgått, att flera fall förekommit, då polisman ådragit sig svåra skador på grund av bristande beväpning eller till följd av förhållanden, som kunde hänföras till otillfredsställande författnings- eller instruktionsbestämmelser i fråga om rätten att bruka våld. Det har förekommit, att en polisman vid försök att anhålla en inbrottstjuv, som anträffats å bar gärning, blivit beskjuten av denne och därvid skadats så svårt att han avlidit. I sistnämnda fall hade polismannen varit osäker om han haft rätt att bruka vapen mot den flyende brottslingen. Från flera håll har även framhållits, att händelseförloppen vid tjänsteingripandena många gånger sannolikt icke behövt få så stor omfattning, om polismännen varit utrustade med effektiva vapen och allmänheten haft kännedom om att en polisman ägde rätt att bruka eldvapen vid våldshandlingar överhuvud taget eller vid försök att fritaga en anhållen person.

Fall ha även inträffat, då förbrytare undkommit till följd av att polisperso-

nalen icke ansett sig äga rätt att tillgripa det våld som förhållandena synts påkalla. Likaledes uppgives, att fall förekommit då svårare oordningar på allmän plats skulle kunnat bemästras snabbare, därest polispersonalen haft befogenhet att redan vid oroligheternas början tillgripa strängare medel för ordningens upprätthållande än vad som varit fallet.

Enligt vad av yttrandena framgår har det under tiden den 1 januari 1930—den 30 juni 1942 i 46 fall förekommit, att polismän ådömts straff för det de under tjänsteövning övat otillbörligt våld.

Vid det av utredningsmännen avgivna betänkandet funnos, förutom vissa andra författningsförslag, fogade förslag till dels lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8 § strafflagen, dels kungörelse angående polismans rätt att bruka våld och dels lag om ändring i sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321). Dessa förslag ha fogats såsom bilaga till förevarande proposition (s. 53—58). Beträffande innebörden av och motiveringen till desamma må följande nämnas.

Befogenheten för dem, som skola upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samhället, att för dylika ändamål bruka våld bör enligt utredningsmännens mening vara grundad på lag. Då den i 5 kap. 8 § strafflagen givna rätten till våldsanvändning icke, såvitt angår polisen, kunde anses tillräckligt vidsträckt, föreslås en utvidgning av polismans befogenhet att medelst våld genomföra tjänsteåtgärder. Utredningsmännen finna någon ändring av de redan i 5 kap. 8 § strafflagen upptagna detaljreglerna icke böra ifrågakomma men föreslå införande i lagrummet av nya föreskrifter, enligt vilka det våld som angives i 5 kap. 8 § strafflagen jämväl skall få brukas, dels där någon, som begått brott varå straffarbete kan följa och anträffas å bar gärning eller flyende fot, söker undkomma den polisman som skall gripa honom, dels där någon sätter sig med våld eller hot emot polisman, som vidtager tjänsteåtgärd för ordningens upprätthållande eller säkerhetens trygghande, dels ock där någon eljest hindrar polisman att genomföra en tjänsteåtgärd. Till motivering av det nya stadgandet framhålles bl. a., att det måste anses väl befogat, att, då en person, som begått ett grovt brott, anträffas av en polisman på bar gärning eller flyende fot, polismannen får begagna sin tjänstepistol för att hindra brottslingen att undkomma. Med hänsyn till respekten för samhällets maktmedel bör nämligen reaktionen mot det begångna brottet följa utan dröjsmål, och dessutom föreligger, så länge brottslingen vistas på fri fot, fara för att han skall begå nya brott av liknande slag. Uttrycket »å flyende fot» bör enligt utredningsmännens uppfattning givas en vidsträckt tolkning så att en person exempelvis får anses vara på flykt så länge han uppenbarligen söker dölja sig för polis- och militärstyrkor som äro beordrade att infånga honom. — Utredningsmännen föreslå vidare, att i 5 kap. 8 § strafflagen direkt utsäges att polisman ävensom annan i 8 § avsedd person icke skall äga bruka större våld än som kan anses försvarligt med hänsyn till behovet av tjänsteåtgärdens fullgörande och beskaflenheten av det motstånd som göres.

I anslutning till nu nämnda ändringar i allmänna strafflagen ha utredningsmännen föreslagit, att i administrativ ordning föreskrifter meddelas angående de olika former av våld som skola komma i fråga samt omfattningen av detta våld. Då det icke är möjligt att i författningsväg fullständigt reglera polisverksamheten på förevarande område, böra emellertid enligt utredningsmännen i den administrativa författningen endast lämnas allmängiltiga regler för polismannens handlande. Syftet med de reglerande bestämmelserna är, att de skola giva polismännen bestämda direktiv på väsentliga punkter men i övrigt vara mera allmänt vägledande. Därjämte skall allmänheten i denna form erhålla närmare kännedom om de maktmedel, över vilka ordningsmakten äger förfoga. Allmänheten beredes med andra ord möjlighet att räkna med vissa ingrepp från polisens sida, då den icke vill hörsamma givna befallningar eller stör den allmänna ordningen eller säkerheten.

Från dessa allmänna utgångspunkter ha utredningsmännen utarbetat förutnämnda förslag till *kungörelse angående polismans rätt att bruka våld*.

Utredningsmännen ha — i anslutning till de i 51 och 52 §§ sinnessjuklagen givna bestämmelserna om polis- och militärmyndighets handräcknings-skyldighet vid sinnessjukas intagning å sinnessjukhus, deras återförande dit efter rymning m. m. — funnit en reglering erforderlig också av rätten att använda våld vid sinnessjukas omhändertagande. Förslag till sådan reglering innefattas i ett vid betänkandet fogat förslag till *lag om ändring i sinnessjuklagen* den 19 september 1929 (nr 321), enligt vilket i lagen införes en ny paragraf, betecknad 52 a §. I denna paragraf stadgas bl. a., att polisman eller militär personal äger bruka det våld som erfordras för den sinnessjukas omhändertagande samt att det åligger vederbörande att, såframt icke omedelbar fara föreligger för annans personliga säkerhet eller den sjukas eget liv, hos hjälpverksamhetsläkaren inom upptagningsområdet för sinnessjukhuset inhämta anvisningar och råd för den sjukas omhändertagande och transport.

Över utredningsmännens förslag ha yttranden avgivits av fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, överbefälhavaren, överståthållarämbetet, länsstyrelserna, statspolisintendenten samt föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges stadsfiskaler, svenska polisförbundet och svenska brandkårernas riksförbund. Fångvårdsstyrelsen har överlämnat ett från Sveriges fångvårdsmannaförbund infordrat yttrande. Länsstyrelserna ha överlämnat yttranden från landsfogdarna och i förekommande fall jämväl från länsstyrelserna direkt underlydande polismästare. Några länsstyrelser ha även inkommit med yttranden från andra dem underlydande polismyndigheter. Länsstyrelserna i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län ha översänt yttranden från respektive länsavdelningar av föreningen Sveriges landsfiskaler.

En redogörelse för innehållet i de avgivna yttrandena finnes intagen å s. 18—31 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 22 december 1944 av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen, vilket förslag i allt väsentligt överensstämmer med det genom propositionen framlagda lagförslaget, har *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, till en början redogjort för gällande bestämmelser i 5 kap. 7—10 §§ strafflagen. Departementschefen har i samband härmed framhållit, att någon allmän föreskrift, som uttryckligen medgäve våldsanvändning för genomförande av en tjänsteåtgärd, icke funnes i andra fall än dem som angäves i 5 kap. 8 § eller 10 kap. 12 och 13 §§ strafflagen eller i 45 § strafflagen för krigsmakten. Härav finge dock icke dragas den slutsatsen, att användning av våld i övrigt skulle vara helt förbjuden.

Departementschefen anför härefter i huvudsak följande:

»Man måste antaga, att när en viss tjänsteåtgärd — t. ex. anhållande av en för brott misstänkt person eller av en fyllerist — kräver handgripliga åtgärder, dessa äro tillåtna. Vid sidan av den rätt till våldsanvändning som uttryckligen reglerats förutsätter lagstiftningen uppenbarligen i skilda sammanhang, att ett visst mått av våld må användas i fall, då en viss tjänsteuppgift skall lösas och detta mera regelmässigt kräver att våld kommer till användning. Särskilt gäller detta polisens verksamhet; det ligger ju i sakens natur, att polisen vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet icke kan få falla undan för fridstörarna. Flera av de administrativa bestämmelser för vilka jag förut redogjort utgå också från att rätt till våldsanvändning måste anses föreligga jämväl i andra fall än de som blivit uttryckligen i lag reglerade.

Även om sålunda en befogenhet till våldsanvändning i vissa fall kan grundas på sakens natur, är det angeläget att såvitt möjligt klargöra denna fråga i lag. Därjämte är det otvivelaktigt önskvärt, att i någon form närmare anvisningar lämnas angående tillämpningen av den våldsutövning som skall anses medgiven. Jag tänker härvid i främsta rummet på polisen. Av den verkställda sakkunnigutredningen framgår, att den osäkerhet, som i detta avseende råder på viktiga punkter, känts som en brist. Från polistjänstens synpunkt har det varit en nackdel, att polismannen icke haft klart för sig om han varit berättigad att använda våld. Det är en klar vinst, om tvekan på denna punkt kan undanröjas. Här möter dock den invändningen, att det är svårt att på förhand taga i beräkning alla de omständigheter som i ett givet ögonblick böra och kunna beaktas. Närmare anvisningar för våldsanvändningen kunna antingen bliva så detaljerade, att de icke kunna överblickas eller behållas i minnet, eller ock giva en befogenhet som i det särskilda fallet är för vittgående. Man måste därför kräva ett visst mått av eget omdöme och ett moraliskt mod som vågar taga den risk för påföljder som varje handlande i en svår situation kan medföra. Från allmänhetens synpunkt är det åter mindre betryggande, att även allvarligt våld enligt rådande praxis faktiskt kommer till användning utan att rätten därtill blivit reglerad. Detta innebär självfallet en risk för missbruk. Särskilt är detta förhållandet med användningen av skjutvapen. Av vad jag nyss anförat följer väl, att man ej kan helt

undgå den risk som är förenad med att den handlande måste i viss utsträckning träffa ett avgörande efter eget omdöme. Genom en laglig reglering skapas dock större garantier för att praxis ej kommer på avvägar.

I utredningsmännens förslag har 5 kap. 8 § strafflagen utvidgats att omfatta vissa nya fall, då våld skall få brukas. Enligt förslaget skall sålunda rätt att bruka våld föreligga, där någon, som begått brott varå straffarbete kan följa och som anträffas å bar gärning eller flyende fot, söker undkomma polisman som skall gripa honom. Vidare skall våld få användas, där någon sätter sig med våld eller hot emot polisman som vidtager tjänsteåtgärd för ordningens upprätthållande eller säkerhetens tryggnad. Slutligen medges rätt att bruka våld, där någon eljest hindrar polisman att genomföra en tjänsteåtgärd.

Vad först angår det fall att någon skall gripas för brott ha erinringar i flera yttranden framförts mot utredningsmännens förslag. Det har sålunda till en början invänts, att såsom villkor för rätten att bruka våld ej borde uppställas, att vederbörande begått brott, utan att det borde vara tillfyllest, att han vore misstänkt för brott. Denna invändning är ovedersägligen befogad. Det kan förvisso icke krävas full bevisning för att den som skall gripas begått det brott varom fråga är. Polisen måste kunna använda våld så snart sådana omständigheter föreligga som berättiga att den misstänkte anhålles, och befogenheten av våldsanvändningen kan icke få bliva beroende på utgången av ett eventuellt åtal för brottet. Att misstanken kan vara riktad mot orätt person understryker allenast nödvändigheten av att våldsutövningen sker med urskiljning. Givetvis måste den omständigheten, att någon, som polismyndigheten vill gripa, försöker undkomma, ofta anses tala emot honom, men möjligheten av misstag får tagas med i beräkningen.

I yttrandena ha erinringar vidare framställts mot att våld enligt utredningsmännens förslag skulle få användas endast när någon skall gripas för brott varå kan följa straffarbete. Även dessa erinringar synas mig befogade. Det kan enligt min mening icke vara lämpligt att binda befogenheten att använda våld till en sådan förutsättning som att straffarbete ingår i strafflatituden för brottet i fråga. Frånsett att det emellanåt kan vara tveksamt, under vilket lagrum gärningen skall anses falla, äro strafflatituderna icke uppgjorda på sådant sätt att den möjligheten att straffarbete kan ifrågakomma skulle vara någon rationell skiljelinje i nu ifrågavarande hänseende. Det torde t. ex. vara uppenbart att visst mått av våld bör få komma till användning för att anhålla den som framför ett motorfordon påverkad av starka drycker. Det högsta straff som härför kan ifrågakomma enligt den ordinära latituden i 1 § av 1934 års lag om straff för vissa brott vid förande av motorfordon är emellertid fängelse i ett år. Härtill kommer, att det knappast kan begäras att envar som har att medverka vid gripande av misstänkta personer skall så väl känna tillämpliga straffskalor att han i en uppkommen situation vet, huruvida i strafflatituden ingår straffarbete. Jag vill slutligen framhålla, att frågan om en sammansmältning av fängelse och straffarbete till ett gemen-

samt straff är aktuell och skall upptagas till övervägande av strafflagberedningen vid dess fortsatta arbete på en översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet.

Den av utredningsmännen föreslagna gränsdragningen torde med hänsyn till det anförda icke böra upptagas. Övervägande skäl tala enligt min mening för att överhuvud icke inskränka befogenheten att använda våld i nu förevarande syfte till de fall då någon misstänkes för att ha begått svårare brott. Även i många andra fall är det fullt befogat att använda visst våld, ehuru det måste anpassas efter omständigheterna. Jag återkommer i det följande till frågan om en gradering av det våld som må användas.

Utredningsmännen ha i sitt förslag, enligt vad jag nyss nämnt, som ytterligare villkor för rätt att bruka våld mot den som skall gripas på grund av brott uppställt, att denne anträffas på bar gärning eller å flyende fot. Utredningsmännen ha därvid förutsatt, att uttrycket »flyende fot» skulle givas en så vidsträckt tolkning att en person t. ex. finge anses vara på flyende fot så länge han uppenbarligen söker dölja sig för polis- och militärstyrkor som äro beordrade att infånga honom. Oavsett att nämnda uttryck knappast kan givas en alltför vidsträckt tolkning (jfr 24 kap. 7 § nya rättegångsbalken), synes det mig olämpligt att överhuvud uppställa någon sådan begränsning som nu nämnts. Även här gäller, att något hinder att bruka våld icke bör finnas, när behov föreligger att gripa någon som är misstänkt för brott. De inskränkningar som från rättssäkerhetens synpunkt böra uppställas mot obefogade åtgärder böra i första hand avse förutsättningarna för att gripande överhuvud skall få äga rum. Denna fråga har också närmare reglerats i nya rättegångsbalken. Dessutom måste naturligtvis våldet anpassas efter brottets art och omständigheterna i övrigt. Men om någon är misstänkt t. ex. för ett svårt brott bör den omständigheten, att han lyckats finna en fristad för någon tid, icke hindra, att polismyndigheten, när han därefter blivit funnen, får använda våld för att gripa honom.

Utredningsmännen ha slutligen i fråga om rätt att bruka våld för någons gripande förutsatt, att den som skall verkställa gripandet är polisman. Här emot har överbefälhavaren invänt, att även annan, som enligt 19 § 10. strafflagens promulgationsförordning ägde gripa den som vore misstänkt för brott, borde äga att därvid använda våld. Överbefälhavaren har bland annat påpekat nödvändigheten av att kunna snabbt ingripa mot sabotörer även om polisman ej finnes tillstädes. Under erinran, att en dylik befogenhet för annan än polisman att gripa en misstänkt person upptagits jämväl i nya rättegångsbalken, vill jag ansluta mig till överbefälhavarens ståndpunkt i detta avseende. Om befogenheten att gripa vederbörande skall ha någon praktisk betydelse, måste även en viss rätt att använda våld för att betvinga ett eventuellt motstånd medgivas. Den utvidgning i förhållande till utredningsmännens förslag som jag nu förordat torde icke behöva möta betänkligheter.

Vid ett slutligt ståndpunktstagande till den nu behandlade frågan, under vilka förutsättningar våld må användas för att gripa någon, måste utöver

vad jag redan anfört jämväl beaktas sambandet med de nuvarande bestämmelserna i 5 kap. 8 § strafflagen om rätt att använda våld för att hindra häktad att rymma eller för att övervinna motvärn av den som skall häktas. Det har i paragrafen ej närmare angivits vad med häktad skall förstås men sammanhanget i paragrafen kan med visst fog sägas tyda på att med häktad åsyftas den som är häktad för brott. Denna tolkning bestyrkes också i viss mån av stadgandet i 10 kap. 18 § strafflagen, jämfört med 17 § i sistnämnda kapitel. I 17 § stadgas bl. a. straff, om någon tager lös den som är kvarhållen såsom misstänkt för brott eller häktad eller fånge. Enligt 18 § skall vid tillämpning av straff i fall, som i 17 § sagt är, synnerligt avseende göras å beskaffenheten av »brott», därför den kvarhållne, häktade eller fångne var kvarhållen, häktad eller dömd. Såsom häktning för brott lärers kunna anses jämväl sådan häktningsåtgärd som förekommer enligt 1913 års lag angående utlämning av förbrytare, men därjämte kan häktning äga rum även enligt 1885 års lag angående lösdrivares behandling, och det torde knappast vara möjligt att giva uttrycket häktad i 5 kap. 8 § strafflagen en så inskränkt innebörd, att därunder ej skulle inbegripas den som är häktad enligt lösdrivarlagen. Jag vill dessutom nämna, att i fråga om utlämning ett frihetsberövande kan äga rum som är likartat med häktning, nämligen tagande i förvar. Det torde vara fullt befogat att antaga att redan nu nödigt våld må tillgripas mot utlämning som skall tagas i förvar; en analogisk tillämpning av stadgandet om rätt att bruka våld mot den som skall häktas synes välgrundad. Det är i detta sammanhang även av visst intresse att beakta innebörden av ordet »fånge». Jag torde emellertid lämpligen få återkomma härtill i det följande.

Liksom det kan vara nödvändigt att använda våld för att gripa för brott misstänkt person, ehuru häktningsbeslut ej föreligger mot honom, kan det vara behöfligt att bruka visst våld mot lösdrivare redan i samband med att han anhålles. Det synes därför icke lämpligt att för den nyss behandlade befogenheten att bruka våld för att gripa någon uppställa såsom villkor att den som skall gripas är misstänkt för brott. Om något sådant villkor ej upptages, måste emellertid undersökas, huruvida bestämmelsen blir alltför vittomfattande.

Uttrycket gripa, som användes i såväl 19 § strafflagens promulgationsföreläggning som 24 kap. nya rättegångsbalken, torde icke i och för sig kunna anses begränsad till att omfatta allenast sådant omhändertagande som där avses. Det användes nämligen icke såsom beteckning å ett särskilt rättsinstitut utan allenast för att utmärka ett faktiskt omhändertagande med fysiska maktmedel. Om uttrycket gripa användes vid nu ifrågavarande reglering av rätten att bruka våld, torde det därför komma att omfatta alla fall, då någon på dylikt sätt skall omhändertagas. Därunder skulle sålunda falla t. ex. att en förrymd fånge eller häktad person eller den som skall avtjäna straff omhändertages, att en farlig sinnessjuk eller alkoholist infångas och att en utlämning omhändertages för att hållas i förvar eller föras till förläggning. I samtliga nu angivna fall kan det uppenbarligen vara nödvändigt, att visst våld

kommer till användning. Överhuvud har jag ej funnit anledning att till några särskilt angivna fall begränsa rätten att använda våld för att omhändertaga en person som enligt lag eller författning skall gripas. Som alltid måste emellertid våldet anpassas efter omständigheterna.

Uttrycket gripa skulle i och för sig kunna anses tillfyllest för att utmärka själva den frihetsberövande åtgärden även vid häktning och anhållande — jag använder härvid sistnämnda uttryck i samma bemärkelse som i nya rättegångsbalken. Emellertid torde det vara mera upplysande att uttryckligen nämna häktning och anhållande och använda uttrycket gripa allenast som kompletterande.

Mot den av utredningsmännen för våldsanvändning angivna förutsättningen att den som skall gripas söker undkomma har jag ej någon erinran att framställa.

Jag vill på grund av det anförda föreslå att i lagen upptages en bestämmelse, enligt vilken våld må användas mot den som skall häktas, anhållas eller eljest gripas, såframt han söker undkomma den som äger verkställa åtgärden. Om ett sådant stadgande införes, torde i stället böra uteslutas den nuvarande bestämmelsen om rätt att använda våld, när den som skall häktas sätter sig till motvärn mot den som äger verkställa häktningen eller därvid biträder. I allmänhet torde den, som sätter sig till motvärn, söka undkomma åtgärden, och det är därför föga praktiskt att särskilt upptaga nämnda fall. Utan särskild föreskrift torde vara tydligt att även den som biträder vid gripandet har befogenhet att använda våld (jfr även 5 kap. 11 §). Dessutom kommer jag i det följande att förorda, att en ny bestämmelse meddelas som ger rätt till våldsanvändning i alla fall av motvärn mot polisman.

De andra fall av våldsanvändning som utredningsmännen velat införa i 5 kap. 8 § avsågo, att någon sätter sig med våld eller hot emot polisman som vidtager tjänsteåtgärd för ordningens upprätthållande eller säkerhetens trygghande samt att någon eljest hindrar polisman att genomföra en tjänsteåtgärd.

Mot utredningsmännens förslag i denna del har icke framställts någon särskild erinran i yttrandena. För egen del kan jag i sak biträda förslaget, i vad det ger polisman rätt att bruka våld, om någon med våld eller hot sätter sig emot honom när han vidtager tjänsteåtgärd för ordningens upprätthållande eller säkerhetens trygghande. Uttrycket våld eller hot användes redan nu i andra stycket av paragrafen och har sin motsvarighet i 15 kap. 22 § strafflagen, som innehåller straff för rättsstridigt tvång. Uttrycket skall givetvis ha samma innebörd i samtliga fall. I detta hänseende vill jag framhålla, att det ej är nödvändigt, att våldet eller hotet är av allvarigare beskaffenhet. Vidare må anmärkas, att någon skillnad knappast torde föreligga mellan nämnda uttryck och uttrycket »sätter sig till motvärn», vilket likaledes användes i paragrafen.¹ Man kunde därför ifrågasätta att genomgående använda det senare uttryckssättet. Då det förra uttrycket emellertid språkligt synes passa bättre i nu förevarande sammanhang, torde det böra godtagas.

¹ Jfr Lagkommitténs Förslag till allmän criminallag 2 uppl. motiv s. 32 och Hagströmer, Sv. straffrätt I bd s. 147.

Vad härefter angår den av utredningsmännen jämväl föreslagna rätten att använda våld, när någon i annat fall än förut nämnts hindrar polisman att genomföra en tjänsteåtgärd, synes mot denna bestämmelse kunna anmärkas, att den enligt ordalagen leder för långt. Det gives många sätt att hindra en polisman i dennes verksamhet, vilka utredningsmännen säkerligen ej avsett att inrymma under stadgandet. I ett yttrande har också hemställts om förtydligande i syfte att utmärka, huruvida uttrycket »hindrar» avsåge att innefatta ett krav på aktivt handlande. Enligt min mening bör den föreslagna rätten att använda våld vid andra tjänsteåtgärder än förut nämnts begränsas till vissa bestämda fall. Härvid synes det naturliga vara att upptaga samma bestämning som utredningsmännen angivit i fråga om våldsanvändning när polisman hindras att upprätthålla ordningen eller trygga säkerheten, nämligen att vederbörande sätter sig med våld eller hot emot polis-
mannen.

I redaktionellt hänseende saknas anledning att såsom särskilda punkter upptaga rätt till våldsanvändning, när någon sätter sig med våld eller hot emot polisman, som vidtager tjänsteåtgärd för ordningens upprätthållande eller säkerhetens tryggande, och när någon eljest sätter sig med våld eller hot emot polisman som vidtager tjänsteåtgärd. Jag vill sålunda förorda ett för nu berörda fall gemensamt stadgande, att våld må användas när någon sätter sig med våld eller hot emot polisman som skall verkställa tjänsteåtgärd.

Utöver vad nu anförts synes icke vara ådagalagt, att något praktiskt behov finnes att utvidga den i 5 kap. 8 § reglerade befogenheten att använda våld till några nya fall. Jag vill emellertid framhålla, att bestämmelserna även efter den föreslagna utvidgningen icke kunna anses uttömmande. Såsom jag inledningsvis anført torde lagrummet närmast avse våld å person. Att polisen, liksom vissa andra tjänstemän, t. ex. utmätningsmän, måste anses ha en viss rätt att när så erfordras öva våld mot egendom har knappast varit bestritt. Men därjämte kan såsom jag förut antytt en analogisk tillämpning av de givna lagbestämmelserna vara befogad. Givetvis kräves emellertid i särskild grad ett omdömesgillt tillvägagångssätt, när befogenheten att använda våld icke blivit uttryckligen lagfäst. Någon allmän befogenhet för myndighet, vilken som helst, att för genomförande av sin uppgift använda våld föreligger säkerligen icke.

Enligt gällande lag må i fall, som nu avses i 5 kap. 8 §, brukas allt våld som är nödigt för där angivet ändamål. Någon begränsning av våldsanvändningen med hänsyn till betydelsen av tjänsteåtgärden i det särskilda fallet är alltså icke föreskriven. Nämnda lagrum ger en lika vittgående befogenhet att använda våld som 5 kap. 7 § och en mera vittgående än 5 kap. 10 §, i vilket senare lagrum föreskrives att våldet ej må stå i uppenbart missförhållande till den skada som var att befara.

I utredningsmännens förslag har till 5 kap. 8 § fogats en bestämmelse, enligt vilken i fall som avses i paragrafen ej må brukas större våld än som kan anses försvarligt med hänsyn till behovet av tjänsteåtgärdens fullgö-

rande och beskaffenheten av det motstånd som göres. Till motivering av detta stadgande ha utredningsmännen anfört, att det syntes lämpligt att direkt utsäga en sådan begränsning och att ett liknande stadgande funnes intaget i den finska strafflagen. Mot den föreslagna bestämmelsen har överbefälhavaren invänt, att den ej syntes tillräckligt grundad och att man i allt fall ej vid användning av militär personal för att upprätthålla ordning m. m. kunde föreskriva att rätten att bruka våld skulle ställas i beroende av vederbörande posts, vakts eller patrulls egen uppfattning om behovet av tjänsteåtgärdens fullgörande. Överståthållarämbetet har visserligen funnit stadgandet välmotiverat, såvitt angår polismans våldsutövning, men har ansett, att dess utsträckning till övriga i lagrummet angivna fall krävde mera ingående överväganden.

Det av de sakkunniga föreslagna stadgandet är i själva verket av stor principiell betydelse. Under det att lagstiftaren hittills ansett sig kunna beteckna alla de i lagrummet angivna fallen som så viktiga att allt nödigt våld finge brukas, skulle enligt det nya stadgandet städse, då vålds användning enligt paragrafen komme i fråga, ske en viss avvägning med hänsyn till bland annat behovet av tjänsteåtgärden. Detta innebär, att vid användning av våld i tjänsteutövning den som är ansvarig därför har att under sitt tjänstemannaansvar bedöma ej blott vilket våld som erfordras för att genomföra åtgärden utan även tjänsteåtgärdens vikt.

Det är obestriddligen ett önskemål, att en sådan bedömning som nu nämnts såvitt möjligt äger rum vid varje vålds användning i tjänsten, och man lär knappast från något håll vilja försvara en lagtillämpning som ställer frågan om tillgripande av ett yttersta våld utan samband med spörsmålet om åtgärdens allmänna försvarlighet. Det kan ju icke heller vara rimligt att behandla t. ex. alla fångar lika. Jag vill påpeka skillnaden mellan farliga psykopater som intagits för förvaring och unga lagöverträdare, som undergå fostran och utbildning på anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse, eller mellan den som undergår långvarigt straff för rån eller annat grovt brott samt en bötesfånge. I det yttrande som avgivits av överståthållarämbetet har också denna skillnad mellan olika fångar understrukits. Man måste vidare enligt min mening beakta skillnaden mellan att någon med våld söker bryta sig ut ur en sluten anstalt och det fallet att en fånge som vistas å öppen koloni missbrukar honom givna förmåner och begiver sig därifrån. Inom fångvården har också detta i viss mån beaktats i det att endast på vissa anstalter och i begränsad omfattning vaktpersonalen utrustats med skjutvapen. Bevakningsmännen på jordbrukskolonier och dylika öppna anstalter bära regelmässigt icke vapen. Får vederbörande röra sig så fritt, att han lätt kan rymma, kan den omständigheten att han genom att försöka rymma sviker ett givet förtroende icke gärna åberopas som skäl för att exempelvis använda skjutvapen, även om detta är enda medlet att hindra honom att tillfälligt avvika.

Enligt min mening innesluter alltså 5 kap. 8 § redan nu fall, då det skulle vara stötande att använda allt nödigt våld för där angivna ändamål, och det samma gäller de nytillkommande fall av vålds användning som jag ansett böra

upptagas. Jag har med anledning härav låtit undersöka möjligheten att skilja ut och särskilt uppräknat de fall, då utan inskränkning allt nödigt våld kunde förklaras medgivet, samt att för därefter återstående fall giva en mera begränsad befogenhet att använda våld. Någon sådan differentiering har dock icke kunnat genomföras. Man torde, om differentieringen överhuvud skall giva någon vägledning, knappast kunna undvika att i den förra gruppen inbegripa även fall då man i själva verket icke vill godkänna, att allt för ändamålet erforderligt våld användes. Det är ju också självfallet, att lagen icke lämpligen kan ingå på en alltför detaljerad reglering av befogenheten att använda våld i olika situationer. Jag har därför stannat vid att — i huvudsaklig anslutning till utredningsmännens förslag — förorda, att i lagen såsom bestämning å måttet av tillåtet våld upptages, att det skall kunna anses försvarligt med hänsyn till omständigheterna. Beträffande den närmare innebörden av det föreslagna stadgandet vill jag framhålla följande.

Regeln, att våldet skall kunna med hänsyn till omständigheterna anses försvarligt, medger tydligen ett hänsynstagande ej blott till yttre föreliggande faktiska förhållanden utan även till subjektiva omständigheter hos den handlande. Det är självfallet, att om våldsanvändningen objektivt sett är välmotiverad, ingen kan komma att ställas till ansvar för densamma, oavsett om den handlande för sin del övervägt saken eller ej. Men även om det skulle befinnas att våldsanvändningen icke var objektivt välgrundad, kan det använda våldet från den därför ansvariges synpunkt sett vara försvarligt. Detta är till en början förhållandet, om han icke känt till vissa omständigheter som bort föranleda ett mildare handlings sätt från hans sida. I detta hänseende gäller detsamma som jag förut framhållit beträffande nödvärnsrätten enligt 5 kap. 7 och 10 §§.

Av än större vikt är emellertid i detta sammanhang, att den enskilde tjänstemannen kan vara befriad från skyldigheten att själv göra bedömningen av vad som är försvarligt. Det ingår ju i all verksamhet av större omfattning, att överordnad myndighet måste i viss utsträckning giva direktiv för underordnades handlande. Dylika direktiv i förevarande avseende kunna utfärdas antingen av Kungl. Maj:t — exempelvis i form av en kungörelse med vissa allmänna föreskrifter om vad polisman bör iakttaga — eller av något centralt ämbetsverk, exempelvis av fångvårdsstyrelsen för fångvårdspersonalen vid olika slag av anstalter, eller av någon lokal myndighet, exempelvis av landsfogde eller polischef i form av order om vad polismän som stå under hans befäl ha att iakttaga. I den mån direktiven icke äro avsedda att få endast lokal giltighet utan skola inom visst förvaltningsområde gälla för all personal med likartade åligganden, kan det vara lämpligt, att vederbörande chefsmyndighet åläggas att endast upprätta förslag till erforderliga föreskrifter, medan fastställandet av föreskrifterna förbehålles Kungl. Maj:t. I samtliga fall har den myndighet som utfärdar föreskrifterna att så gott sig göra låter på förhand bedöma i vad mån föreskrifter äro behövliga samt att vid utfärdande av bestämmelserna avgränsa vederbörandes rätt till vålds-

användning på lämpligt sätt. Det ligger i sakens natur att såsom förut antytts dylika föreskrifters meddelande alltid innefattar en viss risk, att alla omständigheter, som i en sedermera uppkommande situation bort inverka på frågan om våldsanvändning, ej förutses. Denna risk får emellertid icke hindra, att behövliga föreskrifter utfärdas. Det är t. ex. för bevakning o. d. oundgängligt att posten vet hur han skall handla. Om tillbörligt förutseende och erforderlig omsorg nedlagts på föreskrifternas utformning, kan den som utfärdat dem ej ställas till ansvar. Det är givet, att vid bedömande av föreskrifternas ändamålsenlighet hänsyn måste tagas till de förhållanden under vilka föreskrifterna meddelats. Kraven måste från vissa synpunkter ställas lägre på en order som gives i en situation då snabbt handlande är av nöden. Å andra sidan kan i det konkreta fallet vara lättare att taga hänsyn till de särskilda omständigheter som föreligga. Vad härefter angår underordnadsställning, när det gäller att tillämpa givna föreskrifter, är det tydligt, att ett våld som han i enlighet därmed utövat för hans del i regel måste anses försvarligt. Emellertid har man t. ex. vid tillämpning av bestämmelser som meddelats av Kungl. Maj:t eller centralt ämbetsverk rätt att fordra större mått av eget omdöme och övervägande hos en tjänsteman i befälsställning än av dem som befinna sig i de lägsta graderna. Under det att man knappast kan fordra, att den enskilde poliskonstapeln eller bevakningsmannen vid en fångvårdsanstalt skall avvika från givna order, kan det emellanåt krävas, att en högre tjänsteman i en viss situation bör inse att bestämmelserna icke voro utformade med tanke på ett sådant läge som det uppkomna. Jag vill här framhålla, att man i regel vid meddelande av föreskrifter bör giva visst utrymme åt vederbörandes eget omdöme, även när det gäller tjänstemän i de lägre graderna. Detta bidrager till att höja ansvarskänslan överhuvud. Härvid får emellertid hänsyn tagas till den styrka med vilken lydnapplikten har ansetts böra upprätthållas inom tjänsteområdet i fråga.

Med hänsyn till det anförda torde icke från det allmännas synpunkt behöva uppkomma några olägenheter av att den föreslagna begränsningen av våldsanvändningen icke närmare bestämmer, vilken grad av våld som i olika fall må användas. I den mån det från allmän synpunkt är nödvändigt att underordnade befattningshavare erhålla klart besked hur de skola handla, kunna som nämnt överordnade myndigheter lämna instruktioner härom. Av vad jag nyss anförte framgår å andra sidan angelägenheten av att sådana instruktioner icke bliva för vittgående.

Jag har redan antytt i vilken ordning närmare föreskrifter kunna meddelas angående befogenheten att använda våld i olika situationer. Vad som därutinnan framstår som mest angeläget är, att frågan om användning av skjutvapen blir reglerad. Detta spørsmål är av den vikt att det åtminstone vad angår polisens verksamhet så långt möjligt bör regleras av Kungl. Maj:t. Beträffande användningen av skjutvapen vid fångvårdsanstalt synes åt fångvårdsstyrelsen böra överlämnas att meddela instruktioner för de olika anstalterna. I samband därmed bör uppmärksamhet även ägnas frågan om användning av skjutvapen vid fångtransporter som kunna vara särskilt vanskliga för

bevakningsmännen, t. ex. vid samtidig transport av flera fångar. Beträffande användning av skjutvapen, när militär användes för bevakning e. d., torde det icke heller vara möjligt annat än att låta frågan i viss utsträckning regleras av vederbörande högre befälhavare.

Den föreslagna bestämmelsen om att våldet skall kunna anses försvarligt med hänsyn till omständigheterna bör vara tillämplig även å enskild person som på eget initiativ griper en brottsling samt å den som kommer tjänsteman till hjälp i någon av de förut angivna situationerna. Det torde vara självklart att den enskilde icke bör vara underkastad någon annan regel än en tjänsteman i motsvarande situation. Jag vill dock framhålla att man vid bedömning av ett behjärtat ingripande från en enskild persons sida får taga viss hänsyn till de särskilda svårigheter som kunna följa av att han icke är skolad för uppgiften.

Jag övergår härefter till behandling av frågan vad som i 5 kap. 8 § strafflagen skall förstås med uttrycket *fånge*. Utredningsmännen ha uppgivit, att med fånge förstås den som undergår straffarbete (straffånge), den som undergår omedelbart för brott ålagt fängelse eller sådant straff i förening med fängelse vartill ådömda böter förvandlats (fängelsefånge), den som undergår enbart fängelse vartill ådömda böter förvandlats (bötesfånge), den som på grund av ådömt tvångsarbete är intagen på fångvårdsanstalt (tvångsarbetare) samt den som undergår förvaring (förvarad) eller internering (internerad). Vidare borde — enligt vad utredningsmännen uttalat i motiven till den föreslagna kungörelsen angående polismans rätt att bruka våld — även person som avtjänar ungdomsfängelse eller undergår tvångsuppfostran i nu ifrågasvarande hänseende vara att anse som fånge; däremot vore den som genom laga kraftgående utslag förklarats strafflös och förvaras å sinnessjukavdelning vid fångvården eller den som är intagen å arbetshem ej att anse som fånge.

Fångvårdsstyrelsen har i sitt yttrande framhållit, att ingripande mot dem som rymde från fångvårdsanstalt borde få ske efter likartade regler, oavsett vilken kategori av intagna rymmaren tillhörde. Att ställa straffriförklarade liksom i förvar tagna utlänningar i en förmånligare ställning vore icke välbetänkt. Av liknande skäl har styrelsen även ansett, att sådana tvångsarbetare som vore intagna å anstalt utom fångvården borde anses som fångar. Däremot vore det mindre lämpligt att till fångar hänföra elever på uppfostringsanstalt. Styrelsen har föreslagit, att 5 kap. 8 § strafflagen skulle kompletteras med ett stadgande om att med fånge avsåges annan än häktad, som vore intagen i fångvårdsanstalt, tvångsarbetsanstalt eller häkte eller vore under transport till eller från sådan anstalt eller häkte.

Vad först angår elever på uppfostringsanstalt är det enligt min mening uppenbart, att de icke äro att beteckna som fångar. I fråga om utlänningar som tagits i förvar framgår av vad jag förut uttalat, att de enligt min mening analogivis torde vara att jämställa med häktade. Vad härefter angår straffriförklarade som vistas å fångvårdsanstalt kan jag icke utan vidare jämställa dem med vare sig häktade eller fångar. De böra såvitt möjligt behandlas på

samma sätt som sinnessjuka vilka äro intagna å sinnessjukhus. Beträffande de senare finnas icke några särskilda bestämmelser och jag har icke ansett behöfligt att nu upptaga denna fråga till reglering. En viss användning av våld inom sinnessjukhus är givetvis nödvändig och följer av ändamålet med intagningen. Om en sinnessjuk person är farlig, kan det vara lika angeläget att hindra honom att fly som när det gäller den som dömts till straff. Särskild hänsyn måste dock tagas till att vederbörande är sjuk och ej på samma sätt som andra människor kan överväga sitt handlande. Inlägges som sig bör i det förenämnda stadgandet om försvarlig våldsanvändning, att hänsyn bör tagas även till sinnesbeskaffenheten, torde icke vara något att erinra mot en analogisk tillämpning i fråga om sinnessjuka som rymma. Vad slutligen rör tvångsarbetare är det visserligen enligt min mening tveksamt, huruvida de vid tillämpning av nu ifrågakommande bestämmelse böra betraktas som fångar, vare sig de vistas i fångvårds- eller i annan anstalt. Om det är riktigt att, på sätt jag förut antagit, såsom häktad bör vid tillämpning av lagrummet räknas jämväl den som är häktad för lösdriveri, lär emellertid svårligen kunna antagas annat än att samma rätt till våldsanvändning föreligger mot den som undergår tvångsarbete. Även utlänning som tagits i förvar får på grund av vad jag tidigare anfört anses likställd med häktad.

Jag vill framhålla, att om bevakningsman blir överfallen, han är berättigad till nödvärn enligt de allmänna reglerna härom.

Med hänsyn till det anförda har jag ej funnit anledning att utbyta ordet fånge mot något annat. Däremot vill jag föreslå, att ur bestämmelsen om rätt att med våld hålla fånge eller häktad till ordningen inom inrättningen eller häktet uteslutas orden »inom inrättningen eller häktet», varav följer att samma våld må användas även vid transporter. Att detta, trots ordalagen, gäller redan nu torde vara ställt utom tvekan.

Fångvårdsstyrelsen har i övrigt hemställt om vissa jämkningar av terminologien som torde böra beaktas. Sålunda synes uttrycket fångvaktare böra utbytas mot bevakningsman. Vidare torde i stället för uttrycket »föreståndare eller uppsyningsman vid straffinrättning eller häkte» böra användas »anstaltsföreståndare eller annan under vars uppsikt han (d. v. s. fången eller den häktade) står». Av det nya uttrycket i sistnämnda hänseende föranledes möjligen en viss skiftning i innebörden, beroende på vad som nu får anses åsyftat med »uppsyningsman». Någon saklig erinran mot den ändrade lydelsen synes emellertid icke kunna framställas.

Det torde särskilt böra utsägas, att till de fall av våldsanvändning som förut nämnts bör, i analogi med det nuvarande andra stycket i 5 kap. 8 §, fogas en bestämmelse, att våld må användas jämväl mot envar som sätter sig med våld eller hot mot den som vill hindra rymning, återställa ordningen eller verkställa tjänsteåtgärd — alltså ej blott mot fången eller den häktade eller den som eljest närmast beröres.

Såsom jag förut nämnt äro bestämmelserna i 5 kap. 8 § om våldsanvändning i tjänsteutövning upptagna mellan stadgandena om den allmänna större nödvärnsrätten i 5 kap. 7 § och reglerna om den allmänna mindre nödvärns-

rätten i 5 kap. 10 §. Denna ordning är av skäl som jag inledningsvis angivit från systematisk synpunkt mindre tillfredsställande. Härtill kommer, att den synes kunna bli missvisande i sakligt hänseende, därest de av mig föreslagna bestämmelserna om våld i tjänsteutövning genomföras. För närvarande höra 5 kap. 7 och 8 §§ i så måtto samman att i båda fallen allt nödigt våld är tillåtet. Hädanefter skall däremot i fråga om våld i tjänsteutövning ske en avvägning av vad som kan anses försvarligt. Härvid är att märka, att önskemålet givetvis är att intet våld som står i missförhållande till behovet av tjänsteåtgärden användes. Den som medvetet använder våld som står i missförhållande till behovet av åtgärden handlar icke försvarligt. De nya bestämmelserna giva följaktligen i åtskilliga fall en mindre långt gående våldsanvändningsrätt än 5 kap. 10 §, som för där angivna fall befriar från straff, om våldet ej står i *uppenbart* missförhållande till den skada som var att befara. Om de nya bestämmelserna bibehållas i 5 kap. 8 §, kan det inträffa, att de komma att uppfattas såsom innebärande en befogenhet att använda våld som till graden står mellan den större och den mindre nödvärnsrätten. Med hänsyn till betydelsen av att de nya bestämmelserna rätt uppfattas har jag på grund av det anförda — trots olägenheten av att ändra ordningsföljden mellan viktiga och grundläggande paragrafer som ingått i allmänna medvetandet — sett mig nödsakad att låta verkställa en sådan ändring.

I enlighet härmed har jag till en början upptagit nuvarande 10 § såsom 8 §, dock att därur som en redaktionell följdändring uteslutits hänvisningen till nuvarande 8 § ävensom sista punkten, vilken nu hänvisar till 9 §.

I 9 § som handlar om nödvärnsexcess ha vidtagits de redaktionella ändringar som föranledas av att bestämmelserna om den mindre nödvärnsrätten flyttats framför den paragraf som avhandlar nödvärnsexcess. Med hänsyn till denna omflyttning har det även varit möjligt att, såsom jag nyss nämnt, utesluta nuvarande sista punkten i 10 §.

De bestämmelser som skola ersätta nuvarande 8 § ha upptagits under 10 §.

Såsom andra stycke i den nya 10 § torde böra upptagas en hänvisning till stadgandet om nödvärnsexcess i den nya 9 §. I stycket synes sålunda böra föreskrivas, att om någon i fall som avses i första stycket brukat större våld än där är medgivet, 9 § skall tillämpas. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag förut anförut angående betydelsen i straffrättsligt hänseende av den handlandes uppfattning av situationen.

Utredningsmännen ha framhållit, att deras förslag icke avsåge att reglera polisens rätt att bruka våld till förekommande av brott, och ansett frågan om bestämmelser i detta ämne böra upptagas i samband med det fortsatta arbetet på processreformen. Jag vill i anledning härav erinra, att när polisen äger ingripa till förekommande av brott, de förut föreslagna bestämmelserna kunna direkt åberopas till stöd för rätt att jämväl använda våld. Om t. ex. polisman jämlikt 21 § vägtrafikstadgan skall hindra av starka drycker påverkad person att föra automobil och denne med våld eller hot sätter sig emot tjänsteåtgärden, är polismannen jämlikt 5 kap. 10 § straff-

lagen i dess föreslagna lydelse berättigad att till åtgärdens genomförande bruka det våld som kan anses försvarligt.

Utredningsmännen ha föreslagit ett lagfästande genom tillägg till 7 kap. sinnessjuklagen av rätten att bruka våld vid omhändertagande av sinnessjuka. I samband härmed har i lagen ansetts böra stadgas skyldighet för vederbörande att hos hjälpverksamhetsläkaren inom upptagningsområdet för sinnessjukhuset inhämta anvisningar och råd för den sjukes omhändertagande och transport. Självfallet måste polisman, då han lämnar handräddning för sinnessjukas omhändertagande, vara berättigad att bruka visst våld. Den våldsanvändning som här ifrågakommer torde emellertid ingå under de bestämmelser som förut föreslagits. Föreskriften om hänvändelse till hjälpverksamhetsläkare synes — på sätt i flera remissyttranden framhållits — ägnad att ofta leda till omgång utan motsvarande nytta och torde därför icke böra godtagas. Det torde alltså ej finnas anledning att nu föreslå något tillägg till sinnessjuklagen.

Jag vill härefter upptaga till övervägande det förslag till kungörelse angående polismanns rätt att bruka våld som utredningsmännen framlagt. Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att förslaget upptager — förutom vissa föreskrifter av allmän innebörd — en ganska ingående reglering av de förutsättningar under vilka skilda former av våld skola få komma i fråga. I likhet med flera remissmyndigheter anser jag så detaljerade föreskrifter icke vara av behovet påkallade. I så måtto erfordras emellertid otvivelaktigt ett komplement till de nu föreslagna nya strafflagsbestämmelserna som närmare föreskrifter om polismanns bruk av skjutvapen böra meddelas för att träda i kraft samtidigt med de nya bestämmelserna i 5 kap. strafflagen. En kungörelse härom torde alltså böra utfärdas. Vad angår de i utredningsmännens förslag upptagna bestämmelserna i övrigt är jag icke beredd att för närvarande taga slutlig ställning till frågan om deras lämplighet och närmare utformning. I det stora hela synas emellertid föreskrifter av den art, om vilken här är fråga, vara av beskaffenhet att böra upptagas i den av chefen för socialdepartementet utfärdade normalinstruktionen för polispersonal eller i annan instruktionsmässig författning. Hithörande ämnen torde därför böra göras till föremål för ytterligare överväganden inom socialdepartementet.

Kungörelsen om polismanns bruk av skjutvapen synes böra gälla, utom för befattningshavare vid polisväsendet, jämväl för dem, som med stöd av 18 § lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket förordnats att utöva polisverksamhet. Till denna kategori är framför allt att hänföra bevakningspersonal av olika slag, som — utan att tillhöra krigsmakten — fullgör bevakningsuppgifter i samband med gränskontroll samt till skyddande av hamnar, kraftverk, kommunikationsanläggningar, förråd och andra lokaliteter av större betydelse. Jämväl extra polismän, vilka av länsstyrelserna förordnats med stöd av 16 § kungörelsen den 24 september 1943 (nr 708) om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkomma länsstyrelser-

na och dem underlydande myndigheter, komma här i fråga. Bestämmelserna kunna däremot icke, såsom en remissmyndighet påyrkat, utan vidare göras tillämpliga också å militär polis.

Då syftet med kungörelsen, ehuru den icke kan göras uttömmande, är att begränsa användningen av skjutvapen, synes det endast vara till fördel att kungörelsen göres så omfattande som nyss nämnts. Frågan i vilken omfattning hithörande personal skall erhålla tjänstepistol eller annat skjutvapen torde icke böra regleras i kungörelsen.

Såsom grundläggande regel torde i kungörelsen böra stadgas, att begagnande av skjutvapen i polistjänsten skall betraktas såsom en yttersta utväg, vilken får komma i fråga endast då andra medel visat sig otillräckliga eller överhuvud ej bjuda möjlighet att hävda tjänstens krav. Vid angivande av de fall, då skjutvapen må brukas, synes till en början böra erinras att polisman vid utövande av nödvärn äger samma rätt som andra personer att inom de i lagen angivna gränserna använda våld och till följd härav må begagna skjutvapen såsom en yttersta utväg för att avvärja svårare våld eller hot, som innefattar överhängande fara för dylikt våld mot polismannen själv eller annan, vidare också för att mot trängande fara skydda anläggning, byggnad eller annat, som polisman blivit satt att som post bevaka. I anslutning till sistnämnda exempel, som anknyter till särskilt under nuvarande omständigheter betydelsefulla bevakningsuppgifter, synes böra föreskrivas, att om polisman sättes såsom post för bevakning eller dylikt och med hänsyn till ändamålets vikt användning av skjutvapen kan ifrågakomma, vederbörande polischef skall utfärda särskilda efter omständigheterna lämpade instruktioner i syfte att hindra missbruk eller olyckshändelser.

Vad härefter angår polismands rätt att med stöd av 5 kap. 10 § strafflagen i dess nya lydelse bruka skjutvapen torde det vara lämpligast att söka beskriva de fall då användning av skjutvapen kan vara motiverad genom att angiva vissa viktiga brottsgrupper och särskilda konkreta omständigheter. Beträffande de fall som avses i lagrummet synes sålunda till en början böra stadgas, att polisman må såsom ett yttersta medel använda skjutvapen för att gripa den som begått eller på sannolika skäl misstänkes ha begått brott under villkor, att gärningen innefattar grov brottslighet mot staten (förräderi, spioneri och dylikt) eller mot person (mord, dråp, svår misshandel, våldtäkt, rån och dylikt) eller särskilt svårartad brottslighet med avseende å egendom (mordbrand, omfattande eller annan svår skadegörelse, stöld av särskilt grov beskaffenhet och dylikt). Det synes ej behöfligt att särskilt angiva, att vad nu sagts skall gälla även vid försök liksom i fråga om delaktiga. Vidare torde böra nämnas det fall att den som misstänkes för brott av mera allvarlig beskaffenhet söker undkomma med sådant fortskaffningsmedel (bil, motorbåt eller dylikt) att det är föga utsikt att på annat sätt lyckas gripa honom. Det torde nämligen, även om det icke är fråga om så grovt brott som förut nämnts, icke kunna tolereras, att en brottsling t. ex. genom att kasta sig upp i bil och köra från platsen skall kunna gäcka dem som skola gripa honom. Ett ytterligare fall som förtjänar nämnas är, att den misstänkte på grund

av särskilda omständigheter (t. ex. innelåst av vapen som kan befaras bli missbrukat) uppenbarligen är farlig för säkerheten. Givetvis bör befogenheten att använda skjutvapen under angivna förutsättningar föreligga även när fråga är om att åter gripa någon som rymt från häkte eller fångvårdsanstalt.

Någon allmän befogenhet att använda skjutvapen mot den som beträder fridlyst område bör icke medgivas. Jag vill i detta avseende erinra om vad jag förut uttalat angående meddelande av närmare instruktioner för polisman som sättes till bevakning eller dylikt. I yttrandena har även uppmärksamhetsbehovet av att i vissa fall kunna använda skjutvapen för omhändertagande av sinnessjuk. Ehuru det från humanitär synpunkt är mycket beklagligt att nödgas använda skjutvapen mot en sinnessjuk person, synes det mig ofrånkomligt att det under viss förutsättning må ske. Såsom villkor härför torde böra uppställas, att omedelbar fara för annans person föreligger. Beträffande användning av skjutvapen vid uppror eller upplopp torde kungörelsen böra innehålla en hänvisning, att därvid skall tillämpas vad i 10 kap. 12 och 13 §§ strafflagen stadgas. — — —

Ändringarna i 5 kap. strafflagen torde böra träda i kraft den 1 januari 1946.

Därjämte torde böra föreskrivas, att intill dess nya rättegångsbalken trätt i kraft vad som stadgas om den som är anhållen i stället skall gälla den som enligt nu gällande bestämmelser är kvarhållen såsom misstänkt för brott. Slutligen bör stadgas, att där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, denna i stället skall gälla.»

Lagrådet.

Lagrådet har i ett den 8 februari 1945 avgivet utlåtande över det remitterade lagförslaget yttrat följande:

»Såsom framgår av föredragande departementschefens anförande avses med det remitterade förslaget främst att giva vissa grundläggande regler om polis- mans rätt att i tjänsten använda våld. På grund härav ha till de i 5 kap. 8 § strafflagen i dess nuvarande lydelse givna bestämmelserna om brukande av våld i vissa fall för genomförande av tjänsteåtgärd — vilka bestämmelser i förslaget upptagits i 10 § — fogats föreskrifter om ytterligare fall, då i tjänsteutövning våld är tillåtet. Det viktigaste tillägget är, att våld må användas, då någon sätter sig med våld eller hot emot polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd. De sålunda omarbetade bestämmelserna omfatta såsom departementschefen antytt icke alla fall, då ämbets- eller tjänsteman äger för fullgörande av sin uppgift använda fysiska maktmedel. Det ligger i sakens natur, att åtskilliga befattningshavare, då så erfordras, må använda våld. Såsom exempel kunna nämnas — förutom militär personal, som i detta sammanhang kan lämnas åsido — utnättningsmän samt viss till tullstaten och statens skogsförvaltning hörande personal. Det hade varit önskvärt att vid omarbetningen av förevarande paragrafer även dessa fall upptagits till

reglering. Härvid skulle bestämmelserna ha kunnat erhålla en i systematiskt avseende lämpligare avfattning än den nu föreslagna. Det framlagda ändringsförslaget täcker emellertid de viktigaste av de fall, då våld erfordras för utförande av tjänsteåtgärd, och tillika de fall, där behovet av lagregler hittills gjort sig gällande. Med hänsyn härtill och då det kan antagas, att vid den förestående reformen av strafflagens allmänna del även förevarande paragrafer skola upptagas till översyn, torde förslaget, såvitt angår frågan under vilka förutsättningar våld må brukas, kunna lämnas utan erinran.

Vidkommande måttet av det våld, som i varje särskilt fall skall vara tillåtet, stadgar förslaget, att det våld må brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Den sålunda uppställda begränsningen är mycket allmänt hållen och ger föga ledning rörande det våld, som under olika förhållanden får användas. Då emellertid enligt departementschefens uttalande närmare bestämmelser i ämnet skola meddelas i administrativ ordning, är det i lagen givna stadgandet av betydelse huvudsakligen såsom grundval för dylika särskilda bestämmelser, och den föreslagna avfattningen synes med hänsyn härtill kunna godtagas.»

Med anledning av en inom lagrådet framställd erinran har en mindre jämkning vidtagits i 10 § av det remitterade lagförslaget.

Utskottet.

Det förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ strafflagen, som framlagts genom förevarande proposition, avser att åstadkomma en närmare reglering i lag av frågan om polismans rätt att bruka våld i tjänsten. Ändrade regler föreslås beträffande dels de förutsättningar under vilka sådan våldsanvändning må äga rum och dels den grad av våld som skall få brukas. I förstnämnda hänseende innebär förslaget en utvidgning, i sistnämnda hänseende däremot en inskränkning och närmare precisering i förhållande till vad som nu gäller.

Enligt förslaget skall våld, utom i de fall som nu finnas upptagna i 5 kap. 8 § strafflagen, få tillgripas, om någon sätter sig med våld eller hot emot polisman som skall verkställa tjänsteåtgärd, och om någon som skall anhållas eller eljest gripas söker undkomma den som äger verkställa åtgärden. I fråga om våldets grad och omfattning gäller enligt lagrummet i dess nuvarande lydelse, att allt det våld får brukas som är nödvändigt för att uppnå där angivna ändamål. Våldet behöver sålunda icke avpassas med hänsyn till åtgärdens större eller mindre vikt eller till den uppkomna situationens högre eller lägre grad av farlighet. Enligt förslaget däremot skall endast det våld få brukas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detta innebär, såsom departementschefen uttalat, att vid användning av våld i tjänsteutövning den som är ansvarig därför har att under sitt tjänstemannaansvar bedöma ej blott vilket våld som erfordras för att genomföra åtgärden utan även tjänsteåtgärdens vikt. Det må framhållas att detta stadgande hänför sig icke blott till de föreslagna nya fallen av våldsanvändning utan även till de fall som nu finnas upptagna i 5 kap. 8 § strafflagen, t. ex. om en fånge rymmer.

Utskottet finner de föreslagna nya bestämmelserna välmotiverade och ändamålsenliga. Det synes sålunda riktigt och lämpligt att polismännen erhålla lagfäst befogenhet att tillgripa våld så snart någon, på sätt förslaget angiver, motsätter sig genomförandet av en tjänsteåtgärd. Ett stadgande av sådan innebörd torde vara till god vägledning för såväl allmänheten som polismännen själva. Lika angeläget är att våldet i görligaste mån avpassas efter de i varje fall föreliggande omständigheterna. Att denna avvägning kan innebära svårigheter för den handlande polismannen ligger i öppen dag. De närmare bestämmelser om våldsanvändning i olika fall som komma att meddelas i administrativ ordning torde emellertid kunna givas sådan utformning att dessa svårigheter i väsentlig mån minskas.

Utskottet, som icke heller i övrigt funnit något att erinra mot det framlagda lagförslaget, får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

att förevarande proposition, nr 67, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 20 mars 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Karl Emil Johanson**, *Westman, Karl Johan Olsson, Ahlkvist* och *Siljeström*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Werner, Berg, Ljungberg, Landgren, Lindahl* och *Rylander*.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.